

en argumentation for, at en overværdi af denne størrelsesorden virkelig skulle være realistisk. Han har heller ikke præsteret nogen overbevisende argumentation for, at hans kildemateriale er fuldt repræsentativt. Hans undersøgelse af det engelske møntsystem er baseret på mønter, som nok er slået i England, men overvejende fundet i Skandinavien. Størsteparten af dem stammer fra kongerne Ethelred og Knud den Stores tid, altså de store danegældsbetalingers periode, og det har været foreslået, at mange af de engelske mønter fra denne periode er slået med dette specielle formål for øje. Man kunne have forventet en grundig afvisning af denne mulighed fra Peterssons side, så katastrofalt det er for hans tese, hvis dette forslag har noget for sig.

Bogen er ingenlunde letlæst. Det er anmelderens fornemmelse, at flere problemer er blevet mere komplicerede end strengt nødvendigt, fordi de er blevet sat på formler frem for at blive forklaret på jævn dagligdags vis.

Niels Lund

Beata Losman: Norden och reformkonsilierne 1408-1449. (Studia Historica Gothoburgensia XI., Läromedelsförlagen, 1970). 301 s.

Denne svenske disputats behandler kongemagtens forhold til paven og koncilierne, de nordiske prælaters deltagelse, koncildekreternes forekomst i Norden og konciliernes indflydelse på de nordiske kirker. Konklusionen er, at den nordiske kongemagt ikke deltog aktivt i kampen mellem paven og koncil, men dog stort set stod på pavens side, fordi kongemagten foretrak om muligt at øge sin indflydelse på kirken ved at styre den

gennem paven, medens koncilbevægelsen ved at stække pavemagten ville vanskeliggøre denne fremgangsmåde. Dog havde man i Norden intet imod at anvende koncildekreterne. Adel og kirkelige stormænd henvendte sig, hovedsagelig med ansøgninger om dispensationer, til enten pave eller koncil, alt efter hvem der for øjeblikket var mest indflydelsesrig. De nordiske kirker som helhed forholdt sig imidlertid passive, medens man nok var interesseret i reformer indadtil, især af den lavere gejstlighed.

Koncilbevægelsen, forstået som udtryk for retten til eventuelt at afsætte paven, har dog efter forfatterens mening haft en vis indflydelse på det svenske oprør 1434. I øvrigt satte Basalkoncilets reformdekret sig ikke mange spor i den kirkelige lovgivning, men forf. understreger dog, at dekretet var gyldigt også uden lokal bekræftelse.

Uundgåeligt handler en stor del af bogen om besættelser af bispestole o. l., fordi disse sager har afkastet de fleste akter, og desuden er det rimeligt, at bisperne som potentielle bærere af konciltanken gøres til genstand for nærmere undersøgelser. Disse er koncentreret om det rent formelle aspekt, dvs spillet om rettigheder, medens økonomiske, sociale og alment politiske aspekter sjældent inddrages. Sverige indtager en særstilling, især fordi Vadstena gennem sin særskilte repræsentation ved koncilierne og gennem sine bogindkøb kan have været særlig formidler af konciltanken.

Imidlertid viser redegørelsen for disse bogindkøb i Konstanz, at kun en ganske ringe del af bøgerne har kirkepolitisk indhold. De fleste er opbyggelig litteratur og homiletiske hjælpemidler, og at de blev indkøbt i Konstanz er et tilfælde, fordi der meget naturligt opstod et betydeligt bog-

marked der. De kirkepolitiske skrifter, som Vadstena indkøbte, omfatter bl. a. Peter D'Ailly, Johs. Gerson og Henrik Langenstein, men det omtales kun kort, hvad der egentlig står i disse bøger. Det er i øvrigt også af betydelig interesse, at fx Dietrich af Niem ikke er repræsenteret.

At det ideologiske grundlag for oprøret 1434 er påvirket af konciltanken, udkastes kun som en hypotese, som ikke bevises, og som vel på forhånd heller ikke er særlig sandsynlig. Det er nærliggende, at man i den aktuelle situation henviste til koncilbevægelsen, men i almindelig europæisk udvikling var dens forkæmper, fx Marsilius af Padua, normalt tilbøjelige til at anføre, at som man i forvejen bærer sig ad i verdslige anliggender, bør man også gøre inden for kirken. Koncilbevægelsen bygger altså på verdsligt forbillede snarere end omvendt. Koncilbevægelsen og dens eventuelle ideologiske indflydelse i Norden skal derfor ses i bredere sammenhæng med hele den statsretslige debat fra 13. årh. og fremefter.

Det er stort set legitimt, at europæisk materiale ikke inddrages i videre omfang, men alligevel savner man en lidt bredere baggrund. Til gengæld er det nordiske materiale grundigt og indsigtfuldt bearbejdet.

Anne Riising

Erik Moltke: Bernt Notkes altertavle i Århus domkirke og Tallinntavlen. I-II. (Gad, 1970). 290 s., 262 ill.

I 1479 udgik fra Bernt Notkes værksted i Lübeck altertavlen til Århus domkirke, bestilt af bispens Jens Iversen Lange. Dette er et af de få arbejder, vi med sikkerhed ved er blevet overdraget Bernt Notke, der af samtidige kilder udelukkende benævnes

som maler. Notkeforskningen op til nu har vurderet Lübeck-mesteren således, at han i vor bevidsthed har stået som måske Nordeuropas største kunstner i slutningen af 1400-tallet. Spændende over et alsidigt felt skulle han være guldsmed, uddannet på linie med adskillige af de italienske renaissancekunstnere, endvidere maler og billedhugger med Skt. Jørgen-gruppen i Stockholm som hovedværket.

I sin bog, som skærer igennem det meste af dette, starter dr. Erik Moltke med et udsyn over de ældre forskeres tilskrivninger og argumenter omkring Notke og hans værker. Efter dette går forfatteren over til sin egen behandling af Notkes arbejder. Uden helt at forlade tidligere forskeres teknik, der var baseret på stilanalyser, lægges hovedvægten på en indtrængende udnyttelse af de foreliggende skriftlige kilder og på en teknisk undersøgelse af tavlerne. Den sidste omfatter – med udnyttelse af moderne fototeknik – en analyse af de benyttede materialer. Gennem dette viser Moltke led for led, hvorledes fordomme og ringslutninger har behersket indholdet i de tidligere Notke-biografers argumentation; ræsonnementer som ofte er startet fordomsfyldt med den antagelse, at Notke var en betydelig kunstner. Resultatet, som forfatteren når frem til gennem sit arbejde, er langt overvejende en afvisning af Notkes faderskab til en række arbejder, der hidtil er tillagt ham. De eneste værker, vi da med sikkerhed kan sige er udgået fra Notkes værksted, er altertavlerne i Århus og Tallinn plus en nu forsvunden tredje tavle. At Notke også var billedskærer er der tilmed intet der taler for. Selv et så »sikkert« Notkearbejde som Skt. Jørgen-gruppen kan således ikke fremføres som Lübeckmesterens; men ophavsmanden må indtil eventuelle nye